

Výtvarný prostor v Magdaleně

V předchozí sondě jsme ověřovali, nakolik je pojetí literární secese, vycházející z výtvarného modelu, slučitelné s drobnou epikou; sbírka *Zde by měly kvést růže* nás přesvědčila o tom, že toto paradigma není omezeno jenom na lyriku, kde se obvykle hledávaly jednotlivé příznaky secesnosti. Naše pojetí literární secese je ovšem substanciální: základním estetickým principem je *fyzioplastická* slovesného gesta, projevující se „malířskými“ efekty (zvýšený výskyt piktorálních entit a circumstantií). Zrak je tedy aktivním smyslem, který konstituuje a vytváří narativní obraz. Přistupujeme-li nyní k Magdaleně, jedná se o důležitý posun: jde o práci značného rozsahu, povídku či román ve verších, kde jednotná epická linie, procházející všemi kapitolami, vede k poněkud jinému způsobu formování fiktivního prostoru, než jaký jsme zaznamenali v lyrice a drobné epice. Předpoklad, že epický prostor bude méně uzavřen do sebe a více propojován s jinými prostory nebo částmi téhož prostoru, se přitom zdá být rozumný. Secesnost poetického prostoru by pak měla spočívat ve zvýšené frekvenci obrazů pojatých výtvarně a dekorativně. Slovesná malba je ovšem něco poněkud jiného než malba výtvarná; poetický prostor a výtvarný prostor jsou entity odlišného řádu. Výtvarné estetické vnější a zrakové, literární estetické naproti tomu vnitřní a fantazijní; haptické, resp. zvukové kvality estetického objektu jsou pro nás v této chvíli druhoplánové. Literatura tedy nevytváří obrazy, nýbrž *vyprávění o* obrazech. V předchozích studiích jsme narazili na fenomén výtvarné kritiky u básníků české secese a tento fenomén jsme pochopili jako specifickou průpravu ke „konverzi“ obrazů ze zrakového média do média verbálního. Je přitom zřejmé, že jde o *interpretaci* vizuálních objektů, skýtající značný prostor pro impresi a symbolizaci. Proto může literární obraz zahrnout i jiné smysly než zrak, předběžně se však zdá, že těžiště literární smyslovosti secese je ve zraku. Převaha zrakových „vněmů“ by pak svědčila pro sblížení literatury a výtvarnictví, jak o něm hovoří Petr Wittlich. Posun od lyriky k drobné epice a od drobné epiky k epice rozsahově větší tvoří zároveň předstupeň dalšího zkoumání, které se hodlá zabývat secesní povídkou a románem.

Macharův literární styl se pro takový účel ukazuje jako ideální objekt. Na jedné straně vzorově čisté veršové schéma, jemuž autor nezřídka obětuje moderní dikci, na druhé straně snaha o obraz současné společnosti se všemi jejími problémy. Stojí tak proti sobě (na jedné straně) pravidelný nerýmovaný trochej s lumírovskými apokopami a poetismy, a (na straně druhé) prozaizovaný jazyk hovorové a žurnalistické češtiny. Na jedné straně dekorativní termíny, na druhé straně to, čemu budeme říkat „antidekor“, a to přibližně ve smyslu opozice „krásné *versus* ošklivé“. Na jedné straně distance od pocitového lyrismu, na druhé straně lyrismus vizuální. Napětí mezi oběma polohami řeší Machar začleňováním autorských glos, čímž se artifičnost úhrnného významu stupňuje. Příznačný pro tento postup je začátek poémy: „Čtenáři můj, znáš snad dosti zdařilých i špatných maleb, které v sytých barvách líčí (rubíny, krev, zlato, jaspis) západ slunce? Odpustíš mi otázku tu, ba, snad budeš blahorečit autorovi, že dí krátce: Nade Prahou slunce právě zapadalo...“ Machar v glose odmítá právě to, co sám dělá; ironizuje se tedy. Jinak řečeno, snaží se revalorizovat právě to, co odmítá u starší literatury, a to ve jménu nového pojetí poetického prostoru a obrazu. Podobně v souvislosti s jedním z ústředních hrdinů Jiřím čteme: „Zapomněl jsem ti jej popsat,“ aby chom vzápětí četli popis této postavy v kondicionále („Kdybych řek ti, že můj rek měl řídké vlasy“). Předpokládáme tedy celkem oprávněně, že secesní „realita“ bude méně lineární, zato více fragmentovaná. Vnější prostředí nebude něčím, „kde“ se děj odehrává a skrze něž směřuje „někam jinam“, nýbrž tím, „co“ se odehrává a skrze co nejde mechanicky projít, aniž bychom změnili smysl obrazů: jde v nich totiž právě o *pohled*, tedy projekci duševních stavů do objektů. Pozornost je tak poutána k jednotlivému obrazu. Literární secese je péče o obraz.

Součástí reality a literárního realismu je sociální prostředí: secese znamená v první řadě sociální akt, totiž odštěpení od kmene starší literatury převážně lumírovské, generační

kontra-identifikaci; zmiňovali jsme se o tom už několikrát. To byl také důvod, proč mohli v Almanachu secese tisknout různě orientovaní autoři, aniž by přitom postrádali povědomí o smyslu společného úsilí; modernita je mimo jiné pluralita vkusových modů a svoboda tvárných postupů. Umělecká moderna znamená vždy angažovaný postoj, jehož politické poslání nemusí být na první pohled patrné: kritizovat „skutečnost“ mohou i odvratem od skutečnosti, kritizovat „společnost“ mohou i kritikou jejího umění a vkusu. Machar je z těch autorů, u nichž umělecké angažmá jde ruku v ruce s angažmá sociálním a politickým: v našem modelu je tvořeno těžištěm pomyslného trojúhelníku, jehož vrcholy tvoří naturismus, ornamentalismus a symbolismus. Machar obsazuje těžiště a první dva vrcholy trojúhelníkového modelu; symbolismus je u něj slabý a sporadický. Do pojmu naturismu včleňujeme i prostředí městské (urbanizovaná a kultivovaná krajina, např. náměstí a park). Do Magdaleny si přitom zjednala přístup následující společenská témata: kritika staršího umění, ženská otázka a postavení ženy, sociální otázka a problém dělnictva, antiklerikalismus, česká politika a volby, buržoa a maloměšťáctví, ženská móda, zvykosloví a bytový interiér, dobově soukromé, politické a filosofické názory; všechna se mohou stát více či méně plnohodnotnou součástí poetického dekoru či antidekoru. K těmto fenoménům se nebudeme systematicky vracet.

Budeme postupovat podobně jako ve studii předešlé. U každé z dvanácti kapitol uvedeme stručně fabuli a hlavní zúčastněné postavy, abychom se následně věnovali obrazům a portrétním entitám; ty mohou mít nejrůznější povahu, např. krajinomalby nebo žánrového výjevu. Smyslově výrazné entity zejména pikturální, tvořící dekorativní složky, jsou součástí rámcového obrazu a podřízeny jeho funkcím, z nichž esteticky relevantní je poutání pozornosti k obrazu samému. Dekor může mít příležitostně povahu antidekoru (kontrastní dekorativní fólie) a dekoru verbálního (lexikálního, syntaktického a gramatického). Tu a tam se objeví estetické či estetizující pojmy, podřízené stejné, totiž „výtvarné“ tendenci. Každý z rozborů jednotlivých kapitol bude zakončen abstraktem o povaze poetického prostoru, utvářeného interiérovými a exteriérovými obrazy, jejich střídáním, řetěžením a přechody mezi nimi.

1. kapitola

FABULE A POSTAVA. Jiří přichází do nevěstince, kde ho upoutá mladičká prostitutka Lucie. Její osud ho natolik dojme, že bez jakékoli dotěrnosti jen zaplatí a odchází. Cestou se nemůže zbavit myšlenek na ni. Aniž to tuší, pozná cestou i jejího otce, Lucií vydržovaného opilce a karbaníka, kterého právě vyhazují z krčmy.

PORTRÉT A OBRAZ. A) Exteriér: 1. „Žhavý den po slunce sklonu poprvé si z hloubi oddych. Vlhko jakés chví se vzduchem; různé puchy intensivněj zavánějí po ulicích křivolakých, úzkých, krátkých. Zavřeny jsou bídné krámky zbožných dětí Israele.“ 2. „Pestrá směs tu lidí víří“: autor pak jmenuje dělníky, vojáky, pobudy, fabričky, sešlé ženy a bledé děti. 3. „Z krčem přízemních už kmitá světlo plynu, utlumené červenými záclonami, místy zní skřek harmoniky.“ 4. „Na rohu dvou křivých ulic dům ční čerstvě obílený, celým patrem převyšuje rudé střechy sousedů. Spuštěny jsou žaluzie ve všech oknech, mrtvo všude; ve výši jen, ve vyhlídce v jednom okně bílá hlava a dvě spjaté suché ruce, modlíci se stará žena hledí do oblaků rudých; – pěkný kontrast...“ 5. „Nyní kráčí vlažnou nocí. Světlo plynu v dlažbě vlhké splývá s leskem měsíce... Řady domů obestřeny tmou jsou šerou. Kalným kmitem se v nich třpytí plochy oken...“ 6. „Kráčí zvolna. Nepřemýšlí. Vidí jen tam v pokojíku štíhlou dívku zadívanou v světlo lampy...“ 7. „Táhlým tempem s několika věží zaznívá hlas hodin... Na dalekém nádraží kdes píská vlak... Pak ticho... ticho...“ B) Interiér: „Tu proti němu sedí u malého stolku v podlouhlém svém pokojíku, ruce složené jsou v klíně, její modré oči hledí v plamen lampy, v zorničkách jí třpytí se dvě zářné tečky.“ Obraz se později opakuje v retenci.

Povahu ŽÁNROVÉHO VÝJEVU má scéna s Luciiným otcem: „Náhle z malé krčmy před ním vyvalí se chumel postav s křikem, řevem, nadávkami. V pruhu světla, které lije ven se z otevřených dveří, kmitají se pádné pěsti a zní výsměch.“

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. Světla, lustry, salon, zlatorudé tapetování, mramorové stolky, barokové rámy, barvotisky, portiéra, klavír, parfém, fantastický šat, žhavé oči, bílá ňadra, nahé ramě, štíhlá dívka v černých šatech, piano, valčík, mladík s bujným vlasem, štíhlá rusovláska. KONTRADEKOR. „Horko, mouchy, ředkev, česnek.“ Rovněž popis italské cesty je kontradekorativní. VERBÁLNÍ DEKOR. Ramenoma, zemřelý ot (otec; rytmické důvody), magnetismus.

ESTETICKÉ POJMY. Malba, kontrast, barvotisk, fotografická deska. FILOSOFIE. „Mám jiný názor od nejlepších filosofů, je v něm trocha materie, trocha mystiky a temna, do veršů však musí jít. Naše 'já' jest pouhý otrok žaludku, počasí, nervů.“ – „Čili rčeno řečí vědců: člověk jest zde výslednicí vlivů zevnějších, a duše fotografickou je deskou. Magnetismus – než teď dosti.“ Filosofický názor není strictu senso „autorská glosa“, ale spíše ilustrativní estetická entita.

PROSTOR. Je utvářený exteriérem a interiérem. Exteriérem je „pátá čtvrť pražská“, interiérem prostředí nevěstince. Exteriér je exponován celkovým pohledem na Prahu v západu slunce, zúžený posléze na zmiňovanou městskou čtvrť, s jejímiž dominantami jsme konfrontováni. Imaginární procházka městem nás zavede k nevěstinci, do něhož vstupujeme. Následuje popis interiéru, děj se posléze přesouvá do Luciina pokojíku. Epický prostor je utvářený postupným zužováním a ohraničováním perspektivy, vždy s výraznými dominantami smyslovými, zejména zrakovými. Kontradekorativní a filosofické entity jsou jakožto výraz Macharova realismu součástí celkového dekoru. Jiřího odchod z nevěstince má opačné uspořádání, z interiéru do exteriéru, exteriér však je potměšlý a tím zúžený na Jiřího nejbližší okolí. Celkový prostor je utvářený několika výraznými obrazy, které utlumují děj a soustřeďují pozornost k vizuálním dominantám.

2. kapitola

FABULE A POSTAVA. Jiří se probouzí v bytě své staré tety a seznamuje ji s osudem Lucie, kterou pak odvádí z nevěstince, aby ji světil tetině péči.

PORTRÉT A OBRAZ. A) Interiér: 1. „Z bílých peřin pozved Jiří trochu hlavu, pohled rozespalým okem na zelenou žaluzii, kterou tenké blesky slunce jako zlaté drátky v pokoj vinuly se; podíval se na klec s kanárem.“ 2. „Kmit mu náhle hlavou obraz, zas ten obraz; vidí dívku s rozčísnutým světlým vlasem zadívanou v světlo lampy.“ 3. „Obraz zmizel. Jiná scéna: sešlý stařec vratkým krokem ubírá se podle něho.“ 4. „A tu vidí jeden výjev z Itálie: Žlutý kraj je zžihán sluncem. Vzduch se vlní. Apenniny. Všude kámen. Žilkované skály kolem. V jednu stranu jest jen výhled otevřený: a tam ostře v modro nebes vztyčuje se černá cypřiš: černá, smutná, bezútěšná.“ Omezení prostoru na interiér je posilováno Jiřího soustředěním na vnitřní svět. V dalším textu je definován psychologický princip „uzavírání prostoru“: „Duše sepnuta tu bývá hrozným kruhem, v němž se zmítá bez výsledku, bez pomoci. Tmavé myšlenky se bijí, tmavé scény kreslí se v ní, bezútěšná melodie prochvívá ji do všech hlubin.“ 5. „V pokoj vklouzla tiše drobná stařenka, tak scvrklá, zažloutlá, s čepečkem bílým, bleděmodrým vlídným okem, s 'dobrým jitem' na rtech zvadlých.“ 6. „Na kulatém stolku před ní leží kniha, vedle šití, obojí snad bavilo ji odpoledne. Nyní sedí s rukama v klíně složenýma. Lampa s pestrým abazurem postavená na kraj stolu přitlumeně ozařuje její profil. Matné oči hledí na protější stěnu v tapetové ornamenty.“ 7. „První kapky zařinčely do skel oken. Blesklo, hřmělo.“ Vymezení interiéru zvenčí. B) Exteriér: 1. „Posupný a olovený klesal večer ve klín ulic. Nebe bylo plno mračen, dusné výpary se chvěly horkým vzduchem. Světlo plynu nesměle a slabě plálo v lucernách. Pár řídkých kapek místy kropilo prach

dlažby.“ Uzavírání prostoru šerem a lucernami. 2. „Prudký liják kosmo padá v dlažbu ulic. Ve lucernách plyn se zmítá. Nebe černo. Město pusto. V tmavém plášti jen se místy tiskne k vratům bdělý strážník... Do té noci do Jiřího zavěšená vchází Lucy v nový život.“ Prostor omezený tmou a lucernami s dominantami strážníka a ženy zavěšené do muže (žánrový obraz).

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. Zelená žaluzie, blesky slunce jako zlaté drátky, klec s kanárem, dívka zadívaná do světla lampy, žlutý kraj zžíhaný sluncem, modro nebes, černá cypřiš, bleděmodré vlídné oko, ozářený profil dívky, kapky deště řinčící do skel oken, blesk, hrom, olověný večer, nebe plné mračen, světlo plynu, kapky v prachu dlažby, šikmý liják bijící do dlažby, lucerny se zmítajícím se plamenem, černé nebe, tetin sen („Zdalo se mi o venkově, o tvém otci. Spletený sen. Ani nevím, kde se to jen všecko bere“), mušelin („muselin“), pochod z Fausta, „Manon“, básně, novely. KONTRADEKOR. „Sedět v pokojích, kde páchne pod okny hnůj. Večer řvou ti do snů žáby. Ráno kohout. Všude plno much.“ VERBÁLNÍ DEKOR. Paradoxon, magnetický, tabula rasa, abažur.

ESTETICKÉ POJMY. Monology, obraz 5x, scéna, výjev, scény, melodie, refrén, profil, ornamenty, kosmo (šikmo). FILOSOFIE. „Duše naše... Dívej se v ni: jak bys viděl vodní pláni. Na ní zrcadlí se pěkně modro nebes, bílý oblak, blesky slunce, rudý západ, pták, jenž kamsi v dáli spěje, strom, jenž k ní je nachýlený.“ Jde o implicitní definici mechanismu introjekce-projekce; nakolik je vnější svět obsahem našich myslí, je zároveň projekční plochou našich vnitřních stavů. Následně je vědomí, výrazně zrakové (a barevné), konfrontováno s podvědomím: „Zatím dole kdesi v hloubi cizí tobě svět se kryje; snad tam propast, písek, skála, korálů les, perlorodky, proudné víry, divní tvoří – cosi v tobě, o čem nevíš... Někdy v tichém snu jen vhlédneš na mžik v tajemnou tu hlubeň.“ Myšlení je sekundární: „Naše myšlenky víc nejsou nežli stříbrolesklé rybky, dcerky hlubiny, jež vidíš chvilkou v osluněné ploše.“ Dobové názory formované Eduardem von Hartmannem a Arthurem Schopenhauerem. AUTOR. „Čtenáři můj, varuji tě před autory – psychology! Nevěř logickému chodu, jímž prý v duši reků, rekyň vykračují myšlenky.“ Autor rámcově souhlasí s inkonzistencí myšlení, proklamovanou německými filosofy. Vytváří tím **A.** alibi pro fragmentaci děje do jednotlivých obrazů a výroků, **B.** prostor pro ironizaci zobrazeného, **C.** distanci jako výtvarně-estetický princip, **D.** tenzi mezi významem obrazů a jejich smyslem.

PROSTOR. Celkový prostor je daný kombinací dvou interiérových a dvou exteriérových scén. Obojí typ prostoru jeví tendenci k ohraničení a uzavření.

3. kapitola

FABULE A POSTAVA. Lucie se probouzí v bytě Jiřího tety, převléká se do jejích šatů z mládí, seznamuje se s ní a s novým bytem, vzpomíná, hraje na spinet. Jiří, který se přijde na obě podívat, posléze odchází s tím, že objedná krejčího; pak zřejmě směřuje do kavárny.

PORTRÉT A OBRAZ. 1. „Zasmušena stoupla k oknu. Vytahuje žaluzii, a hle, velká zahrada tu leží v květnové své kráse. Svěžím vzduchem vůně bezu stoupá vzhůru, proudí v pokoj. Stromy kvetou. Koruny jich jak by byly pudrovány, listy, dosud mokré, chví se, blýskajíce brilianty. Tráva leží zohýbána tíhou kapek. V čerstvých barvách záhonem se pestří květy. Motýlové modří, bílí vzletají z nich, krouží vzhůru. V pěšinkovém mokřím písku mih se pták s kovovým bříškem, na strom sed a zacvrlikal. Mouchy bzučí.“ 2. „Přes zahradu na konci až viděti lze rudé střechy domů... Nad vším neobsáhlý blankyt nebes...“ Okno a žaluzie tvoří přechod mezi interiérem a exteriérem, který je dekorativní a uzavřený do sebe horizontem střech. Dominují barvy červená, bílá a modrá. 3. Povahu ŽÁNROVÉHO VÝJEVU má scéna u klavíru: „Lucy sedí u spinetu. Stará paní klade před ni sešit not.“

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. Šedá hlava s bílým čepcem, bledě modré vlídné oko, čisté bledé oko, květovaný župan, podobizny obnažených baletek, skupinové foto Jiřího

s doutníkem v ústech, skříň plná knih v pěkných vazbách, žaluzie, popis zahrady (viz Portrét a obraz), relikvie, dávné kroje, vůně levandule, pentle, zašlé plesy a krása, štíhlá dívka v ploše zrcadla, věnec černých mašlí, řada záhybů, zlatá přezka, bílý mramor hrdla odrážející se od zeleně, oči s vlhkým leskem; květiny v oknech: kaktus, myrta, azalky; voskovice, skleněný zvon s pozlaceným krucifixem, hodiny na sloupcích z alabastru, staré podobizny, černé siluety a profily z vosku, jemné rámy obrázků, olejový obraz přísného muže v modrém kabátě a s černým šátkem kolem krku, uschlý svatební věneček; skleněná skříň se zrcadly, plná šálků, váz a stříbra; spinet, parfém. VERBÁLNÍ DEKOR. Passe (podle veršového rytmu „passé“: Jiří se směje tetě, že před Lucií uplatní všechny své vzpomínkové předměty); německé verše písní.

ESTETICKÉ POJMY. Garderoba, pudrovaný, brilianty, moda, točité sloupky, fotografie na skle, filigranský. AUTOR. Rozklad o ženských slzách: dobové genderové schéma.

PROSTOR. Dějiště je kompletně interiérové, s přechodem od interiéru k exteriéru vyznačeným oknem a žaluzií, odkud Lucie hledí do zahrady, která je dekorativně pojata a uzavřena horizontem červených střeš.

4. kapitola

FABULE A POSTAVA. První dny soužití tety s Lucií. Objeví se Luciin otec, Jiří ho uchlácholí penězi, odešle pryč a rozhodne, že všichni tři odjedou „na venkov“ (podle „-ýsských listů“, druhého města na protějším břehu Labe s chrámem, zámku, historického pobytu Tychona de Brahe a ulice vedoucí do kopce k náměstí patrně Brandýs). Zbytek kapitoly zabírá cesta na letovisko s popisy krajiny.

PORTRÉT A OBRAZ. A) Interiér: 1. „Dopolední zlaté světlo padá v pokoj. Všude čisto, uklizeno jako v skřínce. Plavým leskem blýskají se obrazů skla, rámy, plocha spinetu, lenochy židlí. Lucy stojíc před zrcadlem dopíná si slední knoflík nových šatů. Šedá látka, anglický střih pěkně sluší tomu urostlému tělu. Oči její také září.“ Obraz s výraznými estetickými dominantami dekorativního rázu. B) Exteriér: 1. „A já vidím v dálce, v dálce jednu cestu... Vede z Prahy. Široký pruh plný prachu, mořem zelených jde polí, protíná pár malých vísek, sklání se a zas se zdvihá, tu se točí, tu jde zpřímá, jak pás nekonečný plátna běží, běží, až se v konci horizontu jeví oku jako úzká, šedá stužka... Telegrafní tyče zvučí monotonní píseň svoji... Praskot vozu, jenž se po ní vážným, volným bere krokem, rozlehlým se šíří zvukem.“ Krajinomalba s tematizovanou geometrickou perspektivou a horizontem. Názorný příklad „aktivního oka“, konstituujícího a stylizujícího obraz. 2. „Kočár minul Vysočany. Hadovitou cestou nyní stoupá volným chodem vzhůru. Rozpjatými slunečníky chránily se obě dámy před zhroucícími blesky slunce. Jiří naproti nim sedě, klobouk v čelo posunutý, líně kouřil cigaretu.“ Žánrový výjev z cesty do „Brandýsa“. 3. „Vlevo věží se jak z chmurné báje hustým dýmem zahalená šedá Praha. S pravé strany leží otevřený údol. Čistým vzduchem prozařujíc jako zlatý nádech chví se na něm třpytné světlo slunce. Všecky barvy jsou tak svěží, jak by kraj byl právě umyt. Pestré obdélníky běží úžice se dál a dále až ku krajům horizontu.“ Krajinomalba s tematizovanou geometrickou perspektivou a horizontem. 4. „Kočár vyjel na hřbet vrchu. Rovná krajina se šíří kolkolem. Po stranách cesty v šedě zelenavých vlnách stojí obilí. Tam řepka svěží dukátovou barvou jasně svítí. V řádkovaných lánech řípy, brambor, řadou stojí pracující lidé, dlaněmi si cloní oči, hovoří a hledí k cestě. Koně klušou. Jako brána k příchodu jich otevřená, plná jehlancových květů stojí nekonečná alej starých kaštanů. Stín libý zelenavě padá v kočár. Černou lornětkou se dívá stará paní po krajině. Stín ji osvěžil; teď hledá Říp a Ještěd, Milešovku, známé visky na obzoru.“ Krajinomalba s implicitní geometrickou perspektivou a tematizovaným obzorem. 5. „Jeli... Víška... Cesta zase... Zase víška... Malý rybník... Mlýn je při něm... Podél cesty nyní stojí nízké stromky, třešně, švestky... Jedou dále...“ Krajinomalebna zkratka

tvořená aposiopezemi. 6. „Baňaté dvě rudé věže, jejichž pozlacené báně třpytily se jak dvě hvězdy, vystoupily na obzoru...“ Závěr jízdy kočárem do „Brandýsa“ s tematizovaným obzorem.

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. Viz interiérový obraz. Dále: moře zelených polí, nekonečný pás plátna, šedá stužka, hadovitá cesta, slunečníky, žhoucí blesky slunce, cigareta, hustý dým nad Prahou, otevřené údolí, zlatý nádech, třpytivé světlo slunce, svěží barvy, šedě zelenavé vlny obilí, řepka svěží dukátové barvy a jehlancových květů, alej starých kaštanů, zelenavý stín, černá lornětka, třešňové a švestkové stromky, rudé věže, pozlacené báně, parfém. KONTRADEKOR. Čeládka. VERBÁLNÍ DEKOR. Intensivně, pocit animala, fádání.

ESTETICKÉ POJMY. Moda a mody, epický klid, naskicovat pár obrázků („naskizovat“), perspektiva, horizont, obzor, obraz, svěží barvy, jehlancový, alej. AUTOR. 1. Krátký komentář k ženě před zrcadlem, 2. vsuvka o autorově vídeňském bydlišti, kde se mu jako studentovi stýskalo po domovině, 3. noticka o realistickém vztahu ženy k životu (funkční entita, viz ženská hrdinka).

PROSTOR. První část kapitoly je interiérová, ale dynamická vzhledem k zápletce. Druhá část, asi třetina textu, je exteriérová, členěná v rámci žánru krajinomalby do několika postupných obrazů s výraznými dominantami, tematizovanou geometrickou perspektivou a obzorem. Oproti dynamickému interiéru je exteriér statický.

Pátá kapitola

FABULE A POSTAVA. Popis města a místní povahopis. Jiří se začíná zajímat o své hospodářství, Lucie s tetou žijí stereotypně. Město jeví živý zájem o identitu Lucie, první výzvědná výprava paní purkmistrové do bytu obou žen.

PORTRÉT A OBRAZ. A) Exteriér: 1. „Královské a věnné město má třet tisíc bydlitelů, jeden kostel, dvacet hospod, pivovar a vinopalnu, dvoje noviny.“ Literární úvod následných popisů. 2. „Náměstí je pěkné, velké. Patricijské domy stojí kolem něho ve čtverhranu, nad ně radnice se zvedá se zarudlou sešlou vížkou, v jejíž špičce dvojocasý lev se podle větru točí; kamenný Jan z Nepomuku stojí v středu; jednou v roce, v překrásném měsíci máji, bývá natřen lesklou hnědí na obecní útraty. Hrbolatý křivý chodník podél pat se domů táhne, přetínán jen smrdutými stružkami, jež plynou z domů a jež na náměstí tvoří filigránské veletoky.“ 3.

„Z náměstí je pěkný výhled ku západu; ulice tu níží se a přes ni vidět hřbitov s kapličkou a křížem, černavými cypřišemi, pomníky (tam v klidu leží hrdinové městských tradic) a dál pole, pruhy stromů podél cest a hnědé skály; v jednom místě probleskuje v slunečních dnech plocha Labe; potom dálka, modrá dálka, jen zvon Řípu s bílou špičkou zřetelně v ní rýsuje se.“ B) Interiér: 1. „Je to pokoj veliký a vybílený, židlí pár, stůl, velká skříň z temně dubového dřeva s řezanými ornamenty jediným jsou nábytkem tu. Se stěny se dívá z rámu olejový Hus a Žižka, mezi nimi na podstavci stojí soška Poděbrada.“ Popis měšťanského bytu. 2. Povahu ŽÁNROVÉHO VÝJEVU má scéna: „Jaksi bezmyšlenkovitě drží Lucy v ruce knihu dlouhou, úzkou, v staré kůži s pozlaceným ornamentem. Tu jí stará paní našla, je to milý soudruh z mládí: Novalis.“ Dívka zamýšlená nad knihou s prokresleným detailem.

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. Čtverhran, zarudlý, socha sv. Jana, dvojocasý lev jako korouhvička, lesklá hněď, popis zámeckého exteriéru, císař Rudolf, Tycho Brahe, měsíční noc; „pivoňkový hedváb šatů, světlé rukavičky k loktům, klobouk, plný kláticích se višňů, květů, pestrých peří“: secesní oděvní móda; „v temně rudém stínu svého slunečníku“: secesní móda; „Heinrich z Ofterdingen“, „blaue Blume“, černavé cypřiše, barevné tabulky, tajuplné pavilony, fontány, velké vazy, omšeni amoretové, plyšové záclony, měsíčné noci, pampelišky v zeleni. KONTRADEKOR. Smrduté (filigránské) stružky (veletoky), záhony zeleniny (v rokokovém parku), filistrovský hmyz. VERBÁLNÍ DEKOR. Galantní, intimní,

intimnější, skandalosní. VERBÁLNÍ KONTRADEKOR. „Náký“ 2x, konglomerát, fejeton („feuilleton“), kapitola tlustých kněží, zápach stájí.

ESTETICKÉ POJMY. Filigránský, pruhy (stromů), implicitní vzdušná perspektiva (modrá dálka), rokokový, klenba, ornamenty. AUTOR. Komentář k filistrům a filistrovství.

PROSTOR. Vstupní exteriérová malba přechází do popisu interiéru, v němž probíhá konverzace Jiřího tety s tlustou, leč podle módy oděnou purkmistrovou. Zužování a uzavření prostoru.

Šestá kapitola

FABULE A POSTAVA. Lucy s tetou a Jiřím se účastní pěšího výletu do přírody. Jiří jeví zájem o dceru berního, Lucie se straní společnosti a v borovém lese narazí na místního „jakobína“, tuberkulózního bývalého studenta. V závěru se v oddělené krčmenní scéně objeví Luciin otec.

PORTRÉT A OBRAZ. A) Exteriér: 1. „Podél Labe k blízkým lesům kvetoucí se šíří luka, po těch lukách středem běží úzká, písčovitá cesta, po té cestě hýbají se nyní volným, dlouhým tahem klátící se slunečníky, jeden, dva, tři, čtyři, pět, šest – třicet bys jich napočítal; světlé dámské toalety pod nimi se pestří v slunci.“ Plocha celku je symetricky a barevně rozdělena, s naznačenou secesní módou. 2. „Slunce lije přímo oheň z modrošedivého nebe na tu louku. Země pálí pod nohama. Sprahlá tráva temnic schlipuje své listy. Hlavy kvítků visí dolů, jakby byly nalomeny. Intenzivní těžké vůně leží ve vzduchu. Sta cvrčků plní pekelným jej vřeskem.“ Detaily předchozího celku. Barva a implicitní barva. 3. „Stojí v klenbě borového lesa. V zadu míhají se bílé šaty výletníků. Křik jich slyší, zrychlí krok a spěchá dále. Dusná vůně pryskyřice lahodí jí, vdychuje ji plným douškem. Při tom smetá s obličejem temná vlákna pavučin. Zas ohledla se... Ticho... Vidí jenom rudá lesklá těla starých sosen.“ Zvýrazněné barvy, vedle toho čichové a sluchové entity. 4. „Rozjaření, v smíchu, zpěvu vraceli se výletníci, když už na západě bledl poslední pruh červánků.“ Barva nebe při západu slunce.

Interiér: 1. „A v té chvíli v jedné krčmě seděl sešlý starý člověk v kruhu denních hostů. Křížem složený měl nohy, na nich zaprášenou vetchou obuv, hlasně mluvil, bije pěsti v plochu dubového stolu.“ Obraz má povahu ŽÁNROVÉHO VÝJEVU, který pokračuje řečmi Luciina otce a končí jeho úplnou opilostí: 2. „Dál jej častovali pivem, vínem, kořalkou, až v posled šedá hlava starce klesla na stůl. Začal hlasně chrápat.“ Také to je žánrový obraz.

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. Louka rozdělená písčovou cestou, slunečníky, světlé toalety dam, slunce, modrošedivé nebe, „jakby miliony kapek taveného kovu tříštily se o skleněnou desku“, plavovlasé modrooké dívky, svaté obrázčky, modlitební knížky, „Jablonský“ a „Hálek“ (metonymie), album zlatě oříznuté, baron a hrabě, parfém („parfum“) Vergilových idyl, štíhlé plavovlásky, klenba borového lesa, vůně pryskyřice, rudé kmeny sosen, „(oči) svítit zdají v zapadlých se tmavých důlcích v zhublé voskovité tváři“, pruh červánků. KONTRADEKOR. Chasa, slípka (o ženě). VERBÁLNÍ DEKOR. Intenzivní, kapacity, platonický, resignace, buržoa, honorace, meta, německé věty, seladoni, aranžovat, dekretovaný tulák, Antigona, Orient.

ESTETICKÉ POJMY. Klenba. FILOSOFIE. Horror vacui. AUTOR. Zvykosloví místních dcer je autorským pásmem, není však explicitně vyznačeno. Implicitní autor je aktualizací autora značeného v textu.

PROSTOR. Exteriérová scéna na svém počátku, konci a středu vyznačená krajinomalbou. Značná část textu (zvykosloví) je narativního charakteru. Žánrový obraz v závěru je interiérový.

Sedmá kapitola

FABULE A POSTAVA. První část je uvedena pohledem na domek, kde se odehraje interiérová scéna: místní dámy zde probírají všechno, co až dosud zvěděly o Lucii. V druhé části vychází Lucie s knihou na procházku do parku, kde se podruhé a naposledy potká se souchotinářským studentem, který mimo jiné vyjadřuje i radikální názory na literaturu a společnost.

PORTRÉT A OBRAZ. A) Exteriér: 1. „Jako spokojený stařík z rohu náměstí se dívá nízký, čistý hnědý domek zamřížovanými okny.“ Jde o sídlo místních novin „Volný občan“. 2. „Nyní kráčí v světlých pruhovaných šatech s rozepjatým slunečníkem zvolna k zámeckému parku. Kráčí v slunci, v ulici té není stínu. Maně hledí na zeď světlem ozářenou.“ 3. „Stopuje ta hejna mušek, jež se na zdi vyhřívají: vyplašeny jejím krokem poloobloukem se vnesou, blysknou kovovými tílky a jak hozeny dál padnou.“ 4. „Vešla v park. Směs různých vůní zavane k ní. S levé strany karafiáty se pestří, střemchu tuší kdesi v blízkou, akáty a prvé růže; nyní ořechové listy zápachem tu převládají, vešla v obrovskou jich alej. Pěšinkou se dává v levo k staré rokokové části.“ 5. „Sejde po kamenných schůdkách, na jichž zábradlí se tyčí otlučené dávné sošky, v starý park. Zde jasan, platan, kaštan s růžovými květy, staré břízy stelou na zem neproniknutelné stíny. Vzduch tu chladnější je, vlhčí. V staré fontaně, kde nymfa obemšená, bezruká, už dávno nevytlívá vodu, leží plno hnících listů. Rozvrácená lávka místem do stínu se tulí větví. Stromů vrcholy se chvějí teskným šumem.“

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. Sfinga, ocún, plášť kávové barvy, světlé pruhované šaty, slunečník, zámecký park, zeď ozářená sluncem, hejna mušek, kovový lesk muších těl, směs vůní, karafiáty, střemcha, akáty, růže, ořechové listy, rokoková část parku, kos, pěnkava, včely, kamenné schůdky, zábradlí, sošky, jasan, platan, kaštan, břízy, fontana, nymfa, lávka, hniající listy (ve fontáně), šumící vrcholy stromů, plavovláska. KONTRADEKOR. Škandál, revoluce, hloupý kapr (= Jiří), žízalka (= dcera berního), „příšerně bled zdál se v zelenavém stínu jeho obličej“ (= student), „jako zvíře, které cítí zápach krve z porážky“ (= Lucie). VERBÁLNÍ DEKOR. Merlin, romantici, balsám, fauteuil, německé věty, blamovat, buržoa, ilustrovat, provisorium, provisorní.

ESTETICKÉ POJMY. Polooblouk, alej.

PROSTOR. Vstup obsahuje krátký pohled do rohu náměstí na domek, v němž se odehraje interiérová konverzace. Zbytek kapitoly je exteriérový, s třemi výraznými malbami a konverzací, závěr obsahuje krátký obrázek („V aleji se zastavila, tam, kde ořechové listy silně voní“).

Osmá kapitola

FABULE A POSTAVA. Začátek kapitoly referuje o vzrušené atmosféře města, rozvířené referátem Luciina otce v krčmě, zbytek tvoří záběr ze schůze v restauraci na říčním ostrově, kde řeční i Jiří, zahajující svou politickou kariéru předvolebním proslovem.

PORTRÉT A OBRAZ. A) Exteriér: 1. „A tu mezi lány řípy, na níž hemžilo se plno upocených, bědných lidí, v záři slunce, při skřívánčím šveholení, v modrém dýmu cigarety chodíce tak, hovořili mnoho, mnoho.“ Žánrový obraz. 2. „Zde v stínu dubů, v středu restauračních stolů řečniště ční ozdobené plátny, praporečky, chvojím“. 3. „Rudá záře zapadajícího slunce, odrážena plochou Labe, rozlila se po ostrově. Pozlacený vzduch se plnil šedým tabákovým dýmem, jenž se plížil hadovitě sněťmi dubů ku obloze. Komárů roj poletoval místy ve vířícím klubku. Drobní sklepníci už staví svíčky ve skleněných zvonech na stoly.“ 4. „Stoly byly osvětleny. Pestrobarevné lampiony mezi nimi na tyčích se zachvívaly. Lid se vlnil na ostrově. Cukrář Cvrček, umný městský pyrotechnik, vypouštěl roj pestrých raket“. 5. „Její hedvábný šat šustil při každičkém kroku hnutí, pudr voněl z její malé hlavy, v bleděmodrém zraku jejím zachvívala věčná touha po rozkoši“. B) Interiér strictu senso

chybí: není řečeno kde občané města získávají své informace a kde hovoří. Jde o názornou ukázkou, jak pojednává prostor běžný (předsecesní) realismus.

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. „Na prsou mu skvěl se křížek a stříbrná medaile“, „každý člen byl plný zlata, šňůry, pruhy na kalhotách, na výložkách – všude zlato; na kloboucích mohutně vlál černý chochol“, „zlata na ní ještě více, nad to na klobouku chvěl se bílý chochol“. KONTRADEKOR. Blamáž, delegátky, demokratství, oportunní. VERBÁLNÍ DEKOR. Cupidi novarum rerum, indignace, Horácovo Odi profanum, baronie, německé výrazy, furor rhetoricus, graciesní, graciesně, inkvizice („inquisice“).

ESTETICKÉ POJMY. V textu se nevyskytují.

PROSTOR. Jde převážně o exteriérové scény, jejichž opěrné body tvoří žánrové výjevy.

Devátá kapitola

FABULE A POSTAVA. Jiří snící a debatující ve své pracovně, Lucie na bohoslužbě a vycházce v parku, kde ji zastihne umíráček za tuberkulózním studentem.

PORTRÉT A OBRAZ. A) Interiér: 1. „Těžké portiéry oken pouštěly jen málo světla.

Vznešené a dumné přítmi kabinetů velkých pánů bylo vzorně zachyceno. Nábytek – byl objednaný odkudsi z Vídně – sesiloval vážný dojem: matný eben s lesklým plyšem barvy mechu.“ Popis interiéru. Dále několik dalších detailů: obrazy, regály, svazky. Prostor uzavřený závěsy na oknech. 2. „Za jednoho svátečního dopoledne zavedla ji do kostela.

Usedly si do jedné z těch starých lavic, jež se blyštěly svým tmavým rudohnědým leskem. Dosud bylo prázdno. Lucy maně na oltář se zadívala. Starý oltář. Neznatelný černý obraz v zlatém rámu visel mezi dvěma okny, jichž skla pestrá zbarvovala světlo zvenčí. Čtyři svatí vyrobení nedovednou rukou venkovského mistra, stáli po stranách. Teď skvěli v nových se a lesklých barvách. /.../ Dívala se v ten sloup prachu, jenž se z kostkované dlažby šikmo vinul k pestrým oknům. Modrý, vlnitý a lehký jako kadidlový výdech vzpomenují jí na kostelík rodné vsíky v dálných horách.“ Interiér kostela, výtvarně doladěný barvou a světlem. 3. „Paní purkmistrová vplula v pivoňkové svojí robě, v uších těžké zlaté kruhy; paní doktorka jak víla bleděružová se schvěla do lavice. Lucy vidí její šij a umný účes.“ Ženská móda v kostelním interiéru. 4. „Starý děkan v bílém, zlatem vyšívaném ornátě za asistence kaplanů a ministrantů sloužil velkou.“ B) Exteriér: 1. „Napadl ji obraz muže – drvoštěp to chudý jakýs – tlačí trakař plný polen do vysokánského vrchu. /.../ Vydechla – a obraz zmizel.“ Žánrový výjev, možná výtvarné dílo, v představě. 2. „Jak by neměl hvězdy, měsíc, jaro, kvítí, šumot lesů, potůčky! Tak dlouho u nás tyla z toho poesie – dnes má najednou být jinak?“ Poezie v představě. U Machara jde o revalorizaci tradičních námětů: nezajímá ho příroda jako taková, nýbrž seskupení objektů v obraz (zdobnost, kontrast, ironie). 3. „Lucy po obědě vyšla v zámecký park. Bylo ticho. V horizontu vyvstávaly kalné zlopověstné mráčky. Ani list se nikde nehnul. Šedivý prach ležel všude na stromech a keřích, travách. Těžká vůně akátová chvěla se tu promíšena s vůní ořechových listů, šalvěje a žlutých růží. Ve výši kol pestré věže kroužilo se na sta černých výskajících rorejsů. Lucy šla po starých schodech, po pěšině šla, jež byla jako sněhem posypaná – bílé lístky květů střemchy ležely tu.“ Obraz procházející se dívky v parku. 4. „Dvakrát prošla celým parkem. Sinavějším stávalo se světlo slunce. Páry deštné kalily je. Z polehynka listy začaly se chvětí jako bázní z příští chvíle... V tom se na kostelní vížce v městě rozleh umíráček.“ Obraz dívky procházející se v parku s následnými akustickými vněmy.

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. Portiéry, kabinet, eben, portréty Havlíčka a Sladkovského, Brožíkův obraz Husa, zákoníky v kožených vazbách. KONTRADEKOR.

Rehabilitace, deputace, honorace, ramenář, hantýrovat, žurnalista, ministr, anekdota, rebelant, statistika daní. VERBÁLNÍ DEKOR. Filipika, feuilleton, pikantní, resignace, renovace, rtové,

fasona, fenomen, opričnina, delikátní, pikantní, poeta a poetové, jména básníků včetně Machara.

ESTETICKÉ POJMY. Obraz 2x, melodie, politické básně, horizont, alej.

PROSTOR. Vstup kapitoly přináší popis interiéru, konkrétně popis pracovny (kabinetu) majetného měšťana, druhá část je rovněž interiérová (kostel), třetí popisuje soukromý slavnostní oběd Jiřího, tety, Lucie a politického poradce, příbyvšího z Prahy, čtvrtá část přechází do exteriéru (zámecký park). Krátké či ostré přechody mezi rámcovými scénami, resp. obrazy scén.

Desátá kapitola

FABULE A POSTAVA. Jiří hovoří se svými politickými přáteli v zahradní restauraci nejen o politice.

PORTRÉT A OBRAZ. A) Exteriér: 1. „Česká koruna se skvěje na fasádě v zlatém lesku, pod ní visí známý věnec z uschlých, jehličnatých snítek, průjezdem se projde na dvůr (průjezd pln je mastné vůně, jež v něj proudí z otevřených dveří kuchyně), dvůr přejeď, sedm schůdků vede vzhůru a jsi v zahradě. Zde stromy kaštanové roztahují hustolisté svoje sněti nad bílými stolky. V středu stojí všude velké lampy, do nichž komáři a můry slepě bijí.“ Popis prostředí. 2. „V zahradě je skorem pusto. Jenom někde hrají v karty. Plochy prázdných stolů lesknou se. A malý sklepník v koutě ve tmě dřímá. Páni platí. Zdvihají se. Odcházejí... Noc je pěkná. V tmavu nebes na tisíce zářících hvězd třepotá se. Vlhce svěží vzduch chví kolem, plný vůně z blízkých zahrad. Doktor, důvěrník a Jiří kráčí spolu. Jejich kroky ozvěnou se ozývají v druhém konci ulice.“ Žánrový obraz pozdně večerní zahradní restaurace. B) Interiér: v kapitole se nevyskytuje.

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. Rozhárát, efemerní, garnisona, dragouni, melodie z 'Troubadoura'. KONTRADEKOR. Politisovat, honorace, seriosně, dynamit anarchistů, krem oposice, debatovat, krupař, policie, teorie dědičnosti, suveren, solidární, inkviziční („inkviziční“), sociální otázka, dělnictvo, deputace. VERBÁLNÍ DEKOR. Bon-moty, efektní. ESTETICKÉ POJMY. Elegicky. AUTOR. Autor se distancuje od obsahu řeči svých postav („Autor čestně myje ruce“).

PROSTOR. Jde o čistě exteriérovou scénu rámovanou dvěma výše uvedenými obrazy.

Jedenáctá kapitola

FABULE A POSTAVA. Lucie se účastní pohřbu místního „jakobína“. Jiří, rozradovaný kynoucím mu volebním úspěchem, je k ní po jejím návratu dotěrný. Deprimovaná Lucie odchází z jeho domu.

PORTRÉT A OBRAZ. A) Exteriér: 1. „V černých šatech, jak ji přivedl Jiří tenkrát k tetě v noci, černý klobouk, s něhož dlouhý závoj splýval přes obličej, s nakloněným slunečníkem více proti lidským zrakům nežli zářivému slunci – tak šla Lucy kolem druhé odpoledne přes náměstí ku hřbitovu. Den je čistý. V noci byla opět bouře. Domů zdi jsou místy ještě zcela mokré. Modrého cos jásavého schvívá třpytně vzduchem k zemi, jakoby to klesal čistý lehký azur s nekonečných smavých nebes. Šveholící vlaštovky prostřeluje nízko letící ulici a její tílko kovovým se modrem kmitne. Z otevřených oken chýlí rozkvetlé se pestré hlavy růží, azalek a fial, fuksií a geranií. Štíhlé stromky oleandřů s hrstmi růžových svých květů stojí kolem dveří domů. Školní mládež jdoucí vzhůru po ulici ku náměstí zastavuje se tu, onde – kupec, cukrář, hračkařský krám, na zdi nečitelný plakát, vše je zajímavá a poutá. Lidé stojí v dveřích krámů, hledí z oken, ve skupinách stojí v ulici.“ 2. „Je to čtvrt' těch nízkých domků, krytých šindelem či slamou, jejich malá okna často papírem jsou zalepena; na prahu pak mezi dveřmi stojí sešlé zhublé ženy v rozhovoru o svých strážnících, o svých mužích, o svých

tužbách; polonahé, ušpiněné drobné děti batolí se v prachu cesty; bílé husy, špinavý vepř, slepičí rod s křikem prohání se kolem; intenzivní zápach vlá tu venkova a nečistoty.“ 3.

„Černá rakev jakby plula na těch hlavách. Ve dvou plochách odráží se od ní zlatě záře slunce.“ 4. „Vstala, osušila oči, otřela šat, rozepjala černý slunečník a řadou pestrých hrobů kráčí k vratům. Jde zas prachovou tou cestou, již sem přišla prve s pohřbem. Přes můstek a ulicí tou, která vede ku náměstí. Slunečníkem zas se kryje více proti lidským zrakům nežli zářivému slunci. Projde náměstí a kráčí ulicemi.“ B) Interiér: Luciin pokoj, kde dojde ke konfliktu s Jiřím, není popisován.

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. Černé šaty, klobouk a závoj; slunečník, zářivé slunce, azur, kovové modro, růže, azalky, fialy, fuksie a geranie (jiřiny), růžové květy, pestré hroby. VERBÁLNÍ DEKOR. Tré („na tré strany rozbíhá se“), intenzivní, interesy, resultát, truchlý (rytmické schéma), žalný (rytmické schéma), kolosální, teatrální, fádni.

ESTETICKÉ POJMY. V textu kapitoly nejsou.

PROSTOR. Rozsáhlá exteriérová a krátká interiérová scéna, propojené pohybem hlavní postavy, s jejím následným odchodem chodbou přes nádvoří z vrat usedlosti.

Dvanáctá kapitola

FABULE A POSTAVA. Lucie jde pěšky k Praze a v hlavě jí dozrává úmysl k sebevraždě; chce skočit s mostu do Vltavy. Je stále víc unavená, u řeky ji pak přepadne náhlý děs ze smrti ve studené vodě a vrací se do nevěstince s tím, že na sebevraždu je vždy ještě čas.

PORTRÉT A OBRAZ. A) Exteriér: 1. „Dlouhou, úzkou mezí, kde se noha smeká v každém kroku, mezi dvěma lány žita jako štvané zvíře plaše pospíchala Lucy. Klasy chřestíce ji byly v ňadra, jednotvárný vřeskot cvrčků jak sta tikajících hodin vířil kolem; v modré výši vyráželi nevidění skřivánci své jasné tony; vzduch se chvěl tou suchou vůní, která v červnu z polí stoupá. Pole, širá pole kolem. Jako bleďožluté moře v lehkých vlnách čeřily se jejich plochy.“ 2. „Úzká mez se náhle končí, Lucy vyšla na silnici – poznává ji... je to onen široký pruh, plný prachu, jenž se táhne středem polí, protíná pár malých vísek, sklání se a zas se zdvihá, tu se točí, tu jde zpříma, jak pás nekonečný plátna běží, běží, až se v konci horizontu jeví oku jako úzká šedá stužka. Telegrafní dráty zvučí nad ní monotonní píseň. Praskot vozu, jenž se po ní vážným volným chodem bere, rozlehlým se šíří zvukem – týdnů několik je tomu, co po téhle cestě jela plna štěstí v nový život... Teď tam za ní dole leží ono město... V modru nebes rýsují se klikatiny rudých střech a stěny domů; tu a tam se okno blyští jako ocelový čtverec; z komínů kouř namodralý stoupá jako lehký oblak; černá báh kostelní věže nějak těžce vypíná se k nebi se svou zlatou špičkou; plocha Labe blyští se tam jak proud rtuti; vidí hřbitov, jeho cypřiše a kříže, jeho bílou zeď; a pole v pravo v levo přímo běží; dlouhé cesty s alejemi vinou se v nich; stranou města leží zámek; hnědá střecha, pestrá věž a staré stromy jeho parku; za Labem háj, poutnický chrám, střechy domů, dále zamodralé lesy, vísky, jež se zdají býti hrstkou světlých bodů; nejdál šedý pruh, kde horizont se stýká s vlnou země... Všecko tone v plném lesku slunce... Vzduch se vlní žhavým teplem.“ 3. „Zvolna snuly v zad se telegrafní tyče, mladé stromky, jež své stíny šikmo házely v tu cestu, kupky šterku, jež tu byly narovnány jako rovy, obdélníky polí – celý obzor zvolna vzad se točil.“ 4. „Nový obzor. Jako stůl tu leží kraj až k dálným koncům... Obdélníky polí, luka, vísky – všecko v ladných barvách oddychuje spokojeně v lesku slunce. A ti cvrčci chřestí kolem, a v té výši třepotají trylkující skřivánci a vzduté mráčky lehce plynou po blankytu... Šla a šla... stín její šikmo před ní po prachové cestě sunul se... a zvolna táhly vzad se telegrafní tyče, mladé stromky, kupky šterku, plochy polí – celý širý kraj se nazad točí, plyne.“ 5. „Na levo byl malý rybník, sluneční zář třístí se v něm proudem blesku. Mlýn je při něm... jednotvárný klapot vráží do krajiny... A zas prázdno bylo kolem. Vzad se snuly znicí telegrafní tyče, mladé stromky, kupky šterku, luka, pole, celý obzor na zad mizel, mizel, mizel... Za půl hodiny zas prošla

jinou vískou. Vedle cesty ležel hřbitov. Nad zeď bílou vyčouhaly kříže, stromy.“ 6. „Šla a šla a vešla v alej, v dlouhou, nekonečnou alej starých kaštanů. Ty tenkrát byly v květu... Dnes je po nich. Na jehlancích zelená se všude ježatý plod... Kmeny černé, rozpraskané v zad se zvolna vlekou.“ 7. „Rozhledla se kalným okem. Ano, jsou tam, Ještěd, Říp i Milešovka. Modrají se nějak teskně v rudém nebi... A ty kmeny v zad se vlekou stále stejně, stále černě, jednotvárně.“ 8. „Pak se v dálce objevil jí světlý otvor. Šla a šla a otvor rostl. Konečně ta alej za ní... Kolem širá rovina, jež v předu byla uříznuta – tam as leží onen údol, Vysočany, Libeň, Praha – myslila si. V plavých barvách obilních ploch chvěl se rudý odlesk nebe. Lán tu řepky, v níž jak dukátový nádech žlutají se slední květy. Řádkované lány řípy světlou svoji zeleň nesly vedle temných čtverců brambor. Lidí postavy, jež pílí z práce domů, kreslily se ostře v šedomodřím nebi.“ 9. „S pravé strany jako příznak z chmurné báje zahalena šedým dýmem leží Praha. Hradčany z ní hrozebně se věží k nebi, na němž jako kalužiny čerstvé krve chytila se červeň západu. Jen maně hledla dolů v šedé moře.“ 10. „Jako ve snu prošla kolem cukrovaru, překročila železniční lesklou kolej, prošla středem Vysočan. Teď byla cesta oživena: muži, ženy spěchali tu z práce domů. V ucho její zaletaly hlasné trosky rozhovorů všedních starostí a zájmů. Neslyšela... Prošla Libní, akatovým stromořadím, kolem domu vysloužilců... Cinkot tramwayových zvonků, hukot města již se nesl zřetelně k ní... Vešla v Karlín. Pod nohama ucítila nyní dlažbu.“ 11. „Zatím vešla ve spleť krátkých ulic. Různé puchy intensivněj zavánějí vlhkým vzduchem. Tepna žití bije tady hlučným takt. Pestrá směs tu lidí víří za hovoru, smíchu, žertů kol těch starých šedých domů. Dělníci, již od výplaty v umazaných šatech přišli, vojáci a pobudové, fabričky se žlutou lící, s vlasy v čelo sčesanými, štěbetavé služky křičí kolem kašny, sešlé ženy přede dveřmi domů stojí, bledé děti na svých rukou, a hovoří ostrým hlasem. Z krčem přízemních už kmitá světlo plynu, utlumené červenými záclonami, místy skřek zní harmoniky – tepna žití bije... bije... Lucy stanula... Na rohu dům ční čerstvě obílený, celým patrem přesahuje rudé střechy sousedů svých. Spuštěny jsou žaluzie ve všech oknech, mrtvo všude – poznala jej...“ 12. „Osm hodin... Hlahol zvonů rozlehl se nad Prahou... Harmonické dumné tony zapadají v tuto vřavu... Svatá chvíle... Hluché kovy nad uhaslým dnem tím žhavým, nad tím mořem rudých střech, nad tou spoustou pestrých věží, nad tím šerem splývajícím ve spleť dusných ulic...“ B) Interiér: v kapitole se nevyskytne. Luciiin příběh končí stisknutím kliky, otevřením dveří a hlaholem zvonů nad Prahou.

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. Modrá výše, bleďožluté moře, nekonečný dutý hrozný prostor, modro nebes, rudé střechy, jako ocelový čtverec, zamodralý kouř, zlatá špička, jak proud rtuti, cypřiše, bílá zeď, pestrá věž, zamodralé lesy, šedý pruh, švihající body (rorejsově), lesk slunce, blankyt, rudé věže, třpyt pozlacených bání, alej hustých třešňových stromků, hnědě fialová kůra, tříštící se sluneční zář (v hladině rybníka), lornětka, modrat se, rudé nebe, plavé barvy, rudý odlesk, dukátový nádech, žlutat se, světlá zeleň, šedomodré nebe, červeň západu (jako kalužiny čerstvé krve), šedé moře, žluté světlo, zelenavá voda, kašna, světlo plynu, červené záclony, čerstvě obílený dům, rudé střechy, žaluzie, světlé stěny Rudolfiny, žlutavá čistá nebesa. **KONTRADEKOR.** Puchy, dělníci, umazané šaty, vojáci a pobudové, fabričky se žlutou lící, služky, krčmy. **VERBÁLNÍ DEKOR.** Snout (vlastně „sunout“, rytmické důvody), fádně, slední (rytmické schéma), věžit se, hlasný (vl. „halasný“, rytmické důvody), provisorní, intensivněj (rytmické schéma), kol (kolem, rytmické schéma).

ESTETICKÉ POJMY. Echo, pás, stužka, horizont 2x, aleje, alej 3x, stromořadí, obdélníky 2x, obzor 2x, ladné barvy, šikmo (sunoucí se stín), plochy, plocha, rovnoběžně, jehlanec, čtverce, ostře kreslený, uříznutá rovina, takt (rytmický), pestrá směs, harmonický, tony.

PROSTOR. Rozsáhlá exteriérová scéna sestávající z jednotlivých krajinných obrazů, propojených představou chůze hrdinky, vnímaných jejíma očima a zbarvených jejím duševním rozpoložením.

Závěr

Podrobnější rozbor ukázal zvýšený výskyt literárních obrazů a do nich včleňovaných dekorativních entit. Jejich kvantifikaci nemusíme provádět, ostatně obě množiny jsou neuzavřené: můžeme k nim přidávat stejně jako z nich ubírat. Macharův ornamentalismus je realistický a rozhodně neodpovídá slovníkovým definicím literárního impresionismu. Estetické dominanty přitom chápeme jako operátory, sloužící epickému pohybu; jeho součástí je i líčení prostředí a nálady, jež se do objektů projikují. Úhrnný narativní prostor jeví tendenci k fragmentaci do určitých více či méně vyhraněných podprostorů. Přechody mezi nimi jsou většinou krátké či dokonce ostré. Tam, kde jsou plynulé, jde o specifickou sémantiku estetického operátoru „postava“, sugerující kontinuitu podprostorů. Interiéry přitom jeví tendenci k ohraničování, exteriéry tendenci k rozšiřování horizontu. Oba principy jsou však narušovány ve prospěch svého opaku (okno *versus* tma); výsledkem je plastický prostor ve smyslu perspektivy, resp. jejího rozšiřování a zkracování. Příležitostné estetické či estetizující pojmy a termíny jsou podřízeny těmto funkcím, jež hodnotíme jako „výtvarné“, přesněji „kvazi-výtvarné“ či „slovesně-výtvarné“. Podřazení Macharova realismu pod pojem „secese“ se tím ukazuje jako možné, a nejen to: je také funkční, neboť vytyčuje hranici mezi starším literárním realismem, pracujícím s prostorem lineárně ve smyslu průchozího prostředí, a realismem moderny, jehož ambice jsou v první řadě umělecké, a to především deskriptivní (popis prostředí) a psychologické (povahopis). Jiné reakce na starší realismus, než o jakých tu hovoříme, tím nejsou vyloučeny.